وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزار

ژمارە: ٦٣٨٦ لە ٢٠٢٣/٦/٧

پاڵپشت بە ماددەی (٣٠) لە یاسای بەڕێوەبردن و پاراستنی شوێنەوار و کەلەپوور لە هەرێمی کوردستان - عێراق ژمارە (٥) ی ساڵی (٢٠٢١) , ئەم ڕێنماییەی خوارەوەمان دەرکرد :

ڕێنمایی ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٢٣

ڕێنمایی تایبەت بە ئاسان جێبەجێ کردنی یاسای بەڕێوەبردن و پاراستنی شوێنەوار وکەلەپوور لە هەرێمی کوردستان - عێراق ژمارە(٥)ی ساڵی ٢٠٢١

ماددەی (١) :

بەمەبەستی جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم ڕێنماییە، مەبەست لەم زاراوانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە:

یەکەم: هەرێم: هەرێمی کوردستان - عێراق .

دووەم : یاسا : یاسای بەڕێوەبردن و پاراستنی شوێنەوار و کەلەپوور لە هەرێمی کوردستان - عێراق ژمارە(٥) ی ساڵی ٢٠٢١ .

سێیەم: وەزارەت : وەزارەتی شارەوانی و گەشتو گوزاری هەرێم .

چوارەم: وەزیر : وەزیری شارەوانی و گەشتو گوزاری هەرێم .

پێنجەم: بەڕێوەبەرایەتی گشتی : بەڕێوەبەرایەتی گشتی شوێنەوار و کەلەپوور لە وەزارەت .

شەشەم: مۆڵەت: ڕێگەدان بە پسپۆڕان ودام ودەزگا زانستی وزانکۆ وپەیمانگەکانی ناوخۆ وبیانی لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی گشتی بۆ مەبەستی کاری شوێنەواری و کەلەپووری .

حەوتەم: تیمی نیشتیمانی : بریتیە لە زانکۆ و بەشە شوێنەوارییەکان و پەیمانگە شوێنەواری و ڕێکخراوە پسپۆڕیەکانی بواری شوێنەوار و کەلەپوور لە هەرێم و تیمەکانی پێکهاتوو لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی .

هەشتەم: تیمی شوێنەواری: بریتیە لە کارمەندانی بەڕێوەبەرایەتی گشتی کە (سەرپەرشتیاری زانستی، بەڕێوەبەری پڕۆژە، نوێنەر، ئەندامی شوێنەوار ناس بەپێی پێویست، ئەندازیار بەپێی پسپۆڕی پێویست، مێژوو ناس بەپێی پێویست، جیۆلۆجی لەکاتی پێویست، جوگرافناسی لە کاتی پێویست، ڕووپێو، کارگێڕی، یاسایی، ژمێریاری) دەگرێتەوە.

نۆیەم: تیمی بیانی : بریتیە لەپسپۆڕان و دام ودەزگا زانستی و زانکۆ وپەیمانگەکانی بیانی لە بواری شوێنەوار وکەلەپوور کە کاری شوێنەواری وکەلەپووری وگەڕان وڕووپێوی وهەڵکۆڵین ونۆژەنکردنەوە ئەنجام دەدەن .

ماددەی (٢): مۆڵەتدان بە تیمەکان بەم شێوەیەی خوارەوە دەبێت :

یەکەم : مۆڵەتدان بە تیمی نیشتیمانی: بەم شێوەیەی خوارەوە دەبێت

أ- مۆڵەتدان بەو تیمە بەهەمان مەرجەکانی هاتوو لە یاسا دەبێت .

ب- لە رسومات دەبەخشرێ .

ج- مۆڵەتی سەرەتایی ولەناکاو بۆ جێبەجێ کردنی کاری شوێنەواری وکەلەپووری بۆ ماوەی مانگێک دەدرێت بەبڕیاری بەڕێوەبەری گشتی.

د- نابێت دەرئەنجامی توێژینەوەکان ولێکۆڵینەوەکان لەلایەن تیمی نیشتیمانی لە پێگەی کاری شوێنەواری و کەلەپووری بەبێ ئاگاداری بەڕێوەبەرایەتی گشتی شوێنەوار ڕابگەیەنرێت .

دووەم : مۆڵەتدان بە تیمی بیانی بەم شێوەیەی خوارەوە دەبێت:

أ- مۆڵەتدان بەو تیمە بۆ ئەنجامدانی هەر کارێکی شوێنەواری بەپێی هەمان مەرجەکانی هاتوو لە یاسا دەبێت.

ب- مۆڵەتی سەرەتایی دەدرێت بەو تیمە بۆ جێبەجێ کردنی کاری شوێنەواری وکەلەپووری بۆ ماوەی مانگێگ بەبڕیاری بەرێوەبەری گشتی.

سێیەم : چۆنیەتی دانانی نوێنەر لە تیمەکان بەم شێوەیەی خوارەوە دەبێت:

لە کاتی کارکردندا لەگەڵ تیمی مۆڵەت پێدراو پێویستە لانیکەم دوو شوێنەوارناس کە کارمەندی بەڕێوەبەرایەتیەکان یان بەڕێوەبەرایەتی گشتی بن وەکو نوێنەر وئەندام کار بکەن بە پێی ئەو مەرجانەی کە لە یاسادا هاتووە ودانانی بەم شێوەیە دەبێت :

أ- بەپێی فەرمانی بەڕێوەبەری گشتی شوێنەوار و کەلەپوور نوێنەر لەلایەن بەڕێوەبەری گشتی وبەڕێوەبەرایەتی شوێنەوار کەلەپووری شارەکان دەست نیشان دەکرێت .

ب- ئەرک ومەرجەکانی نوێنەر لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی گشتی دیار دەکرێت بەپێی سروشتی کاری شوێنەواری.

ج- بەڕێوەبەرایەتی شوێنەوار و کەلەپووری پەیوەندار دەبێت ناو و ناونیشانی سەرجەم ئەوانەی کە لە پڕۆژەکەدا کار دەکەن بۆ بەڕێوەبەرایەتی گشتی بنێرێت پێش دەست بەکاربوون بۆ هەر وەرزێکی کارکردن لەکاتی گۆڕانی هەریەکێک بەنووسراو بەڕێوەبەرایەتی گشتی شوێنەوار ئاگادار بکاتەوە .

د- لەکاتی بەشداربوون لە وۆرکشۆپ یان کۆنفرانس یان خولی ڕاهێنان لە دەرەوەی وولات لەسەر بانگهێشتی فەرمی تیمی شوێنەواری بیانی بەڕێوەبەری گشتی دەسەڵاتی مۆڵەتدانی هەیە بۆ ماوەی (١٠)دە ڕۆژ بە ئاگاداری وەزارەت وئەگەر ماوەکە زیاتر بوو پێویستە ڕەزامەندی وەزیر وەربگیرێت .

ه- پێشینەی کارکردن وەک کرێکار لە پڕۆژەی شوێنەواری بۆ دانیشتوانی ناوچەی پڕۆژەکە دەبێت .

چوارەم : پاداشتی سەرپەرشتیار و ئەندامانی تیمی شوێنەواری بەم شێوەیەی خوارەوە دەبێت:

أ- پاداشــتی مەیدانی ڕۆژانە بۆ ســەرپەرشــتیار و ئەندامانی تیم لە کاتی کارکردن لەگەڵ تیمە بیانییەکان لەسەر بوودجەی ئەو تیمە بەم شێوەیە دەبێت :

١- سەرپەرشتیاری زانستی کاری شوێنەواری بۆ هەر ڕۆژێک (٦٠,٠٠٠) شەست هەزار دینار .

٢- بەڕێوەبەری کارەکە بۆ هەر ڕۆژێک (٦٠,٠٠٠) شەست هەزار دینار .

٣- نوێنەری کارەکە بۆ هەر ڕۆژێک (٥٠,٠٠٠) پەنجا هەزار دینار .

٤- ئەندامانی تیم بۆ هەر ڕۆژێک (٣٥,٠٠٠) سی و پێنج هەزار دینار .

٥- ئەندامانی (کارگێڕی ، یاسایی ، ژمێریاری) بۆ هەر ڕۆژێک (٢٠,٠٠٠) بیست هەزار دینار .

ب- لە کاتی ئەنجامدانی کاری شــوێنەواری ڕاســتەوخۆ لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی گشــتی بە هەموو جۆرەکانی پێویستە بوودجەی تایبەت تەرخان بکرێت وپاداشتی کارمەندانی تیمی بەڕێوەبەرایەتی گشتی بە شێوەی پاداشت تەنها بۆ ماوەی کاری شوێنەواری خەرج دەکرێت :

ج- پـاڵپشــت بە هەردوو بەنـدی (یەکەم) و(دووەم) لە مـاددەی (٩) لە یـاســا لە کـاتی بوونی هەر بەربەســتێک لە جێبەجێ کردنی هەر پرۆژەیەک لەلایەن کەســانی ســروشــتی یان مەعنەوی لەو شــوێنـانەدا کە شــوێنەواری وکەلەپووری ونـاوچەی پـارێزراون بەڕێوەبەرایەتی گشــتی یـان بەڕێوەبەرایەتیەکانی شــوێنەوار وکەلەپوور لەســەر ئەرکی لایەنی جێبەجێکاری پرۆژەکە کاری بەدواگەڕان وهەڵکۆڵین ئەنجامدەدات وتێچووی کارەکە لەکۆی تێچووی پرۆژەکەدا دیاری دەکرێت کە پاداشتی ئەندامانی تیمی شوێنەواری لەو تێچووە هەژمار دەکرێت .

د- خەرج کردنی پاداشــتی هاتوو لە هەردوو بڕگەی (ب-ج) لەم بەندە بەپێی ڕێنماییەک ڕێک دەخرێت کە لەلایەن وەزارەتـی دارایـی وئـابـووری دەردەچـێـت بەهەمـاهەنـگـی لەگەڵ وەزارەت و بەڕێوەبەرایەتی گشتی.

ماددەی (٣):

یەکەم: کرێی پشــکنین بۆ کارمەندانی شــوێنەوار خەرج دەکرێت بەپێی ڕێنمایی دارایی کراپێکراو لەکاتی دروســت کردنی بینا بە گشــت جۆرەکانی وەک خانوو و باڵەخانەی بازرگانی و پرۆژەی پیشــەســازی وکشــتوکاڵی کە لەلایەن کەســانی ســروشــتی یان مەعنەوی دروســت دەکرێت لەو شوێنانەی شوێنەواری وکەلەپووری وناوچەی پارێزراون.

دووەم: پرۆژەی پیشــەســـازی دەبێـت لایەنی کەم (١٠٠٠) هەزار مەتر دووربێـت لە محرمـاتی گردی شوێنەواری وە نابێت نزیکی بینا و باڵەخانە کەلەپوورییەکان بێت .

ماددەی (٤) : نۆژەنکردنەوەی بینا کەلەپوورییەکان و مەرجەکانی بەم شێوەیەی خوارەوە دەبێت:

یەکەم :خاوەنی موڵکی کەلەپووری بۆی هەیە، باڵەخانەکەی یان هەر جۆرە بینایەکی تری کەلەپووری هەبێت نۆژەنی بکاتەوە بە ئاگاداری و ســەرپەرشــتی بەڕێوەبەرایەتی شــوێنەوار و کەلەپووری پەیوەندیدار.

دووەم: ئەگەر خاوەن موڵک توانای دارایی هەبێت و هەڵنەستێت بە چاکردنەوەو نۆژەنکردنەوەی باڵاخانە کەلەپووریەکەی ئەوا بەڕێوەبەرایەتی شوێنەوار و کەلەپووری پەیوەندیدار هەڵدەستێت بە نۆژەنکردنەوەی لەلای خۆی لەسەر ئەژمێری خاوەن موڵک، دانانی نیشانەی گڵدانەوە تاکو بڕی خەرجکراو بۆ خەزێنەی حکومەت دەگەڕێندرێتەوە.

سێیەم: ئەگەر سەلمێنرا هاووڵاتی خاوەن مولک کەم دەرامەت بوو، ئەوا بەڕێوەبەرایەتی گشتی لەسەر بودجەی خۆی بە ئەرکی نۆژەنکرنەوەی خانووە کەلەپورییەکە هەڵدەستێت.

چوارەم: پێویستە وەزارەتی دارایی و ئابووری ساڵانە بوودجەیەکی تایبەت بۆ مەبەستی خۆماڵەکردنی شوێنە کەلەپوورییەکان تەرخان بکات، بیخاتە سەر ئەژمێری بانکی بەڕێوەبەرایەتی گشتی.

پێنجەم: ئیدارەی خۆجێی و قایمقامیەت و ناحیەکان بە هاوبەشی لەگەڵ بەڕێوەبەرایەتی شوێنەوار وکەلەپووری ناوچەکەیان گەڕەکە کەلەپوورییەکان دەپارێزن.

شەشەم: لایەنی سوودمەند لە هەر موڵکێکی کەلەپووری خۆماڵەکراو (بینا، باڵەخانە، قشلە، قولە،قەڵا، پرد،...) بەڕێوەبەرایەتیەکان شوێنەوار دەبێت.

حەوتەم: بۆ خۆماڵەکردنی شوێنە کەلەپوورییەکان، لەکاتی نەبوونی پارەی نەختینە شارەوانی پەیوەندیدار هەڵدەستێت بە دابینکردنی قەرەبووی عەینی بۆ خاوەن موڵک.

هەشتەم: هەموو ناوچە شوێنەواری وکەلەپوورییەکان کە لەلایەن شوێنەوارەوە بە کەلەپوور دیاری کراوە، لە ڕۆژنامەی وقایعی کوردستان بڵاوکرابێتەوە یان بڵاونەکرابێتەوە، حوکمەکانی ئەم شوێنەوارە لەسەریان جێبەجێ دەبێت.

ماددەی (٥) :

یەکەم: لەکاتی بەکارهێنانی ناونیشانێکی شوێنەواری بۆ کۆگایەکی بازرگانی یان پیشەسازی یان هەرشتێکی تر، دەبێت ڕەزامەندی بەڕێوەبەرایەتی گشتی وەربگرێت،

دووەم: ڕێکلام کردن لە شوێن و پێگە و هۆڵی شوێنەواری وکەلەپووری، دەبێت بە ئاگاداری و ڕەزامەندی بەڕێوەبەرایەتی شوێنەوار و کەلەپووری پەیوەندیدار بێت.

سێیەم: لەکاتی بەرهەمهێنانی هەر بەرهەمێکی بینراو و بیستراو(سەبارەت بە ....)، بەڕێوەبەرایەتی شوێنەوار و کەلەپووری پەیوەندیدار ڕەزامەندی دەدات، و لێژنەیەکی هونەری بڕی رسومات دیاری دەکات.

چوارەم: نابێت بورجی کۆمپانیاکانی گواستنەوەو ئەنتەرنێت لەسەر ناوچە شوێنەوارییەکان و کەلەپوورییەکان و محرماتەکانیان جێگیر بکرێت. بەڵام ئەوانەی پێشتر جێگیرکراون دەبێت لابرێن یان دەکرێت بە ڕەزامەندی بەڕێوەبەرایەتی شوێنەوار و کەلەپووری پەیوەندیدار لە سنووری ناوچەی شوێنەواریەکە بمێنێتەوە، بە مەرجێک زیان بە ناوچە شوێنەوارییەکە نەگەیەنێت، بە ڕێکەوتن لەگەڵ بەڕێوەبەرایەتی شوێنەوار و کەلەپووری پەیوەندیدار بەرامبەر بە پێدانی کرێی مانگانە کە لە (٥٠٠,٠٠٠) پێنج سەد هەزار دینار کەمتر نەبێت.

ماددەی (٦):

یەکەم: کەسی سروشتی ومەعنەوی بۆی هەیە مۆزەخانەی کەلەپووری بکاتەوە، بە مەرجێک لە لایەن شوێنەوار وکەلەپووری بەڕێوەبەرایەتی سنووری خۆی پشتگیری بکرێت و بەپێی مەرجەکانی بەڕێوەبەرایەتی گشتی مۆلەتی پێ دەدرێت .

دووەم : لەبەرامبەر مۆلەتدان بۆ کردنەوەی مۆزەخانەی کەلەپووری بڕی رسومات لەلایەن لێژنەیەکی پسپۆڕ لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی شوێنەوارو کەلەپوور دیار دەکرێت، نوێکردنەوەی ساڵانەی مۆڵەت (٥٠,٠٠٠) پەنجا هەزار دینار دەبێت.

سێیەم: دەبێت بۆ وەرگرتنی مۆڵەتی مۆزەخانەی کەلەپووری شوێنەوارناسێک کە دەرچووی شوێنەوار بێت ئەندام بێت لە بەڕێوەبردنی مۆزەخانەکە .

چوارەم: دەکرێت پارچەی کەلەپووری کڕین وفرۆشتنی پێوە بکرێت، بەدەر لەوانەی لەلایەن لێژنەی هونەرییەوە لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی دیاری کراون.

پێنجەم : پارچەی کەلەپووری مامەڵە پێکراو تەنها بۆ ناوخۆی هەرێمی کوردستان دەبێت.

ماددەی (٧) :

یەکەم : لیژنەی هونەری لێژنەیەکە لە کەسانی پسپۆڕ لە بواری شوێنەوار ناسی و بوارەکانی تری پەیوەندیدار بە شوێنەوار پێکدێت بەم شێوەیەی خوارەوە :

أ- وەزیر لەسەر پێشنیاری بەڕێوەبەرایەتی گشتی پێکهاتەی لیژنەی هونەری لە کەسانی پسپۆر لە بواری شوێنەوار وکەلەپوور دیار دەکات .

ب- بەڕێوەبەرایەتی گشتی ئەنجامی کاری لیژنەی هونەری وەزیر ڕادەگەیەنێت .

دووەم : ئەرکەکانی لێژنەی هونەری بریتیە لە :

أ- دیارکردنی هەر کەلوپەلێک وپارچەیەکی شوێنەواری وکەلەپووری کە ڕەسەنە یان ساختەیە.

ب- خەملاندنی بڕی قەرەبووی ماددەی ئەو زیانانەی بەر شوێنەوار یان کەل وپەلە شوێنەواری و کەلەپوورییەکان دەکەون .

ج-دیارکردنی نرخی هەر پارچەیەکی شوێنەواری یان کەلەپووری کە پێشکەشی بەڕێوەبەرایەتی گشتی یان بەڕێوەبەرایەتییەکانی شوێنەوارو کەلەپوور دەکرێ .

د- دیارکردنی بڕی پاداشت بۆ هەر کەسێک کە شوێنەوار یان کەلەپوور دەدۆزێتەوە یان زانیاری دەدات بۆ دۆزینەوەی .

ه- دیارکردنی مافەکانی پەیوەندی هاوسێیەتی (حقوق الارتفاق) لەسەر موڵک و ماڵە نەگوازراوەکانی دەوروبەری شوێنە شوێنەواری و کەلەپوورییەکان لەڕێگەی جێگیرکردنی پشتێنەیەک لە چواردەوری ئەو شوێنانە لەگەڵ ڕەخساندنی ڕێگا وڕێڕەوی گەیشتن پێیان بە مەرجێک شوێن و ناوچە شوێنەواری و کەلەپوورییەکان پارێزراوبن.

و- ڕەچاوکردنی ئاستی نزیکی و دووری ئەو زەویانەی دابەش دەکرێت جا موڵکی دەوڵەت یا موڵکی کەسانی سروشتی یان مەعنەوی بێت یاخود خانوو یان باڵەخانەی لەسەر دروست دەکرێت یان لە کاتی گۆڕینی سیمای خانوو باڵەخانەکان لە شوێنە شوێنەواری و کەلەپوورییەکانەوە و چۆنیەتی کارکردن لەو شوێنانەدا.

ز- بەدواداچوون و لێکۆڵینەوە بۆ ئەو شوێنەوار و کەلەپووره گوازراوانەی کە لە دەرەوە هێنراونەتە ناو هەرێم و ئاگادار کردنەوەی بەڕێوەبەرایەتی گشتی بەم بابەتە.

ماددەی (٨) :

ئەگەر سەلمێنرا ئەو کەلەپووره گوازراوانەن کە لە دەرەوە هێنراونەتە ناو هەرێم شوێنەوارین و لە ووڵاتی خاوانداری خۆیان بە شێوەیەکی نا یاسایی براونەتە دەرەوەی ووڵات ئەو کات دەستی بەسەردا دەگیرێت و بە ڕەچاوکردنی مەرجی مامەڵەی هاوشێوە بۆ ووڵاتە ڕەسەنەکەی دەگەڕێتەوە.

ماددەی (٩):

یەکەم: نابێت کشتوکاڵ بە هەموو جۆرەکانیەوە لە ناوچە شوێنەوارییەکان بکرێت.

دووەم: دەکرێت جۆگەی ئاو لێبدرێت لە ڕۆخی ناوچە قەدەغەکراوەکان بە جۆرێک قوڵیەکەی لە (٢٥)سم بیســـت و پێنج و پانیەکەی لە(٥٠) ســـم پەنجا تێپەڕ نەکات، بۆ ئاودانی ســـەوزەو بەروبومی کشتوکاڵ وەک گەنم و جۆ ڕێگە پێدراوە، بە هیچ شێوەیەک درەختی تیادا ناڕوێنرێت.

سێیەم: نابێت ناوچەی شوێنەواری تەخت بکرێت یان بە ئاو دابشورێت، چ بە مەبەستی کشتوکاڵ **بێت** یان هەر مەبەستێکی تر بێت.

چوارەم: بۆ گردە شوێنەوارییەکان کە لە ئاستی زەوی بەرزن، ماوەی ڕێگەپێنەدراو بۆ بابەتەکانی هاتوو لە بڕگەکانی (یەکەم) و (دووەم) و (سێیەم) لەم ماددیە بەمشێوەیە دەبێت:

أ- تەپۆلکەی بچووك (٣٠ -٥٠ مەتر) لەهەمو لایەك .

ب- گردی مام ناوەند (٧٥-٥٠ مەتر) لە هەموولایەك .

ج- گردی گەورە (١٠٠- ١٥٠ مەتر) لە هەموولایەك .

پێنجەم: ڕواندنی دار لە نزیک گردە شـوێنەوارییەکان و ناوچە ڕێگەپێنەدراوەکان (محرمات) قەدەغەیە بەمشێوەی خوارەوە:

أ- گردی بچووک (٢٠ مەتر) لە هەموو لایەکەوە پاش ناوچەی ڕێگەپێنەدراو.

ب- گردی مامناوەند (٣٠ مەتر) لە هەموو لایەکەوە پاش ناوچەی ڕێگەپێنەدراو.

ج- گردی گەورە (٥٠ مەتر) لە هەموو لایەکەوە پاش ناوچەی ڕێگەپێنەدراو.

شەشەم: نابێت گرێبەست لەسەر ئەو پارچە زەوییانە بکرێت کە جیا دەکرێنەوەو دەکەونە سەر بەشێکی گردی شوێنەواری وڕێگە نادرێت بە کشتوکاڵ وچاندن.

حەوتەم: نابێت هیچ پرۆژەیەکی ژینگە پیســکەر کە پاشــەڕۆی ناتەندروســت وبینراوی هەیە، لە نزیک ناوچە شوێنەوارییەکان کە سروشتی گەشتیارییان هەیە، ئەنجام بدرێت.

هەشتەم: دەکرێت پاسەوانی ناوچە شوێنەوارییەکان بە ڕەزامەندی و ئاگاداری لایەنی شوێنەواری ئەو شـــوێنانەی کە دەشـــێن بۆ شـــینایی وەرزی ئەنجام بدات بە گرێبەســـتی وەرزی، بە مەرجێک زێدەڕۆیی نەکاتە سەر شوێنی تر وەک هاندانێک بۆ پاراستنی شوێنەکە.

نۆیەم: لەکاتی دەرکەوتنی شـــوێنەوار لە ژێر ئەو زەوییـانەی کە بۆ مەبەســـتی چـانـدن **دیـار** کراون گرێبەستەکە کشتوکاڵییەکە هەڵدەوەشێتەوە، پاش کۆتایی هاتنی وەرزی چاندنەکە.

دەیەم: لەکاتی لێدانی جۆگەی ئاودێری یان ئاوو ئاوەڕۆ لە ناوچە کشتوکاڵیە گرێبەست لەسەرکراوەکان، ئەگەر **دە**رکەوت ناوچەکە شوێنەوارییە، ئەوا گرێبەستە کشتوکاڵییەکە هەڵدەوەشێتەوە، دەکرێت بۆ شوێنێکی نزیک یان شوێنێکی تر بگوازرێتەوە .

یازدەم: بۆ ناوچە شـوێنەوارییە تێکەڵاو وئاڵۆزەکان کە لە نەخشـەی کادسـترۆ **دیار** کراون وسـنووری قەدەغەکراوەکان (محرمات) دەکرێت بە جیا پشکنین و ڕووپێوی بۆیان بکرێت بۆ هەر پێگەیەک، ولایەنی شـــوێنەواری بۆی هەیە ڕەزامەندی بدات بە نوســـراوی فەرمی وهاوپێچی نەخشـــەی پەسندکراو وڕاستێندراو بۆ ناوچەکە بە گوێرەی ئەنجامی پشکنین و ڕووپێویەکە.

ماددەی (١٠):

هەماهەنگی نێوان شوێنەوار ولایەنە پەیوەندیدارەکان بەم شێوەیەی خوارەوە دەبێت

یەکەم : دەستەی گشتی گەشتو گوزار :

أ- دەستەی گشتی گەشتوگوزار بە هاوبەشی لەگەڵ بەڕێوەبەرایەتی گشتی دوای وەرگرتنی ڕەزامەندی وەزیر ڕووپێویەکی سەرتاسەری لە هەرێم ئەنجام دەدەن، سەرجەم ئەو شوێنە شوێنەواری و کەلەپووریانە دەست نیشان دەکەن کە ڕەگەزی گەشتیارییان هەیەو شیاون بۆ بە گەشتیاری کردن.

ب- دەسـتەی گشـتی گەشـتوگوزار بە نووسـراوێکی فەرمی بەڕێوەبەرایەتی گشـتی ئاگاداردەکاتەوە، لەو پێگە شـــوێنەواری وکەلەپوریانەی کە دەیەوێت بەگەشـــتیاریان بکات، دوای دیارکردنی مەرجەکان لەلایەن بەرێوەبەرایەتی گشتی.

ج-پێویستە پێگە شوێنەوارییەکە بپارێزرێت و نۆژەن بکرێتەوە و سیمای نەشێوێنرێت .

د- ڕێژەی (٢٥%) داهاتی شـــوێنە شـــوێنەواری و کەلەپووریەکە تەرخان دەکرێت بۆ نۆژەنکردنەوەو پاراستنی پێگەکە.

ە- دەکرێت پێگەی شوێنەواری و کەلەپووری کە بۆ گەشتیاری شیاون، بەو مەرجانەی بەڕێوەبەرایەتی گشتی دیاریان دەکات، لە ڕێگەی گرێبەستەوە بدرێتە کەرتی تایبەت بە ڕەزامەندی وەزیر بە پێ ی جومگەکانی یاسا و ڕێنماییە بەرکارەکان

و- بەڕێوەبەرایەتی گشـتی بۆی هەیە سـود لە محرەماتی ناوچە شـوێنەوارییەکانی وەربگرێت، وەك سـەرچاوەیەکی داهات بە مەرجی پاراسـتن و نەشـێواندنی ڕەسـەنایەتی، دوای ئەنجامدانی کاری زانستی شوێنەواری.

دووەم : وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئایینی:

أ. وەزارەتی ئەوقاف و وەزارەت و بەڕێوەبەرایەتی گشتی ڕووپێویکی سەرتاسەری بۆ سەرجەم ناوچە پیرۆزەکان و مەزارگەکان ئەنجام دەدەن.

ب. هەموو ئەو موڵك و وەقف و بینا بازرگانیەکانی ئەوقاف کە خەسڵەتی شوێنەواریان هەیە لە ژێر چاودێری بەرێوەبەرایەتی گشتی دا دەبن بەهەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی ئەوقاف وکاروباری ئایینی.

ج. ڕێژەی(٢٥%) لە داهاتی شوێنە کەلەپوری وئایینیەکان ساڵانە لە لایەن وەزارەتی ئەوقاف تەرخان دەکرێت بۆ شوێنەوارو کەلەپوور بەمشێوەیە:

١. (١٠٪) بۆ چاودێری و سەرپەرشتی زانستی.

٢. (١٥٪) بۆ پاراستن و نۆژەنکردنەوەی پێگە کەلەپوری وئاینیەکە.

د. هیچ شوێنێکی ئاینی کەلەپووری یان شوێنەواری بەبێ ڕەزامەندی و ئاگاداری بەڕێوەبەرایەتی گشتی کاری نۆژەنکردنەوەی یان دووبارە بنیاتنانەوەی تێدا ناکرێت.

سێیەم : وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو :

أ- هەموو ئەو زەوییانەی کە لە لایەن وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاوەوە تەرخانکراوە بە شێوەی گرێبەستی کاتی یان درێژخایەن بۆ هاوڵاتیان یان هەر لایەنێکی تر گرێبەستەکە ناوچە شوێنەوارییەکان ناگرێتەوە.

ب- خاوەن گرێبەستی کشتوکاڵی ناتوانێت داوای قەرەبوو لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی بەڵکو دەتوانێت لەلایەنی پەیوەندیدار داوا بکات.

ج-ئەگەر زەوییەك شوێنەواری بێت ڕێگر بێت بۆ سوود لێوەرگرتن لە لایەن خاوەنەکەی بۆ مەبەستی کشتوکاڵ یان هەر مەبەستێکی تر ئەوا وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو پابەندە بە قەرەبوو کردنەوەی خاوەن ماف بە لە چوارچیوەی حوکمەکانی یاسا بەرکارەکان.

د- هیچ پێگەیەکی شوێنەواری بۆ مەبەستی بەکارهێنانی کشتوکاڵی و ئاودێری و جۆگەی قوڵ نابێت.

ه- لەکاتی دیزاینی هەر پڕۆژەیەک لەلایەن هەر لایەنێکی حکومەت دەبێت پێشوەختە ڕەزامەندی بەڕێوەبەرایەتی شوێنەوار و کەلەپووری پەیوەندیدار وەربگیرێت وبودجەیەکی یەدەگ لەسەر پڕۆژەکە بۆ شوێنەوار تەرخان بکرێت.

چوارەم : شارەوانییەکان:

أ- ناکرێت ناوچە کەلەپووری و شوێنەوارییەکان و محرماتەکانیان لەلایەن شارەوانیەکان بە ناوچەی سەوزایی دابنرێت، ئەگەر بە سەوزایی دانراون دەبێت بگۆڕدرێت.

ب- وەزارەتی شارەوانی ساڵانە لە داهاتی شارەوانیەکان ڕێژەی ٢% داهاتی گەڕاوە، تەرخان دەکات بۆ شوێنەوار.

ج- لەکاتی جیاکردنەوە (افراز)ی زەوی لەلایەن وەزارەتی شارەوانی وگەشتوگوزار وکشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو بۆ هەر پرۆژەیەك دەبێت لایەنی شوێنەواری ئاگادار بکرێتەوە.

د- ئەگەر زەوی جیاکراو لە (١٠ دۆنم) زیاتر بێت، پێویستە ڕووپێوی وچاڵی تاقیکاری بکرێت وخەرجی پێویست بۆ ڕووپێوی وچاڵی تاقیکارییەکە دەکەوێتە ئەستۆی خاوەن پڕۆژەکە.

پێنجەم : وەزارەتی ناوخۆ:

أ. وەزارەتی ناوەخۆ بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەت هێزێکی تایبەت لە پۆلیس دەستنیشان دەکات بۆ هەماهەنگی کردن لەگەڵ بەڕێوەبەرایەتیەکانی شوێنەوار و کەلەپوور لە شارو شارۆچکەکاندا بە شێوەیەك ناونیشانیان دیار بێت کە بەڕێوەبەرایەتیەکانی شارەکان بتوانن لەکاتی پێویست پەیوەندییان پێوە بکەن.

ب. هەر پارچەیەکی شوێنەواری لەلایەن ئەنجومەنی ئاسایش ودامەزراوەکانی وەزارەتی ناوخۆ دەستیان بەسەردا گیراوە یان بە هەر شێوەیەک کەوتۆتە دەستیان، دەبێت بگەڕێندرێتەوە بۆ مۆزەخانەی شارەکان بە پێی پەیوەندییان.

ج. وەزارەتی ناوخۆ دەزگاکانی (ئاسایش وپۆلیس) وخاڵە سنوورییەکان وفرۆکەخانەکان ئاگادار دەکاتەوە بۆ هاوکاری وهەماهەنگی لەگەڵ بەڕێوەبەرایەتی گشتی .

د. پۆلیس وئاسایشی خاڵە سنوورییەکان لەکاتی هاتنە ژوورەوەی تیمە بیانیەکان وهێنانی ئامێر وتەکنەلۆجیای پێویست (درۆن، تۆتەل ستەیشن، جیۆفیزیك، GIS ،GPS) یان هەر ئامێرێکی تر کە لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی گشتی پشتگیری کرابێت بە زانیاری تەواو وڕێگەی هاتنە ژوورەوەی دەدات

ه. بەدەرکردنی (هەڵاوێر) تیمە شوێنەواریە بیانیەکان لە ڕسوماتی هاتنە ژوورەوە کە بۆ کاری شوێنەواری دێنە هەرێمی کوردستان ومۆڵەت دراون لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی گشتی بەهەموو پێداویستیەکان وئامێری تەکنەلۆجی کە بۆ کاری زانستی شوێنەواری پێویستن.

شەشەم : وەزارەتەکانی پەروەردە و خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی:

أ- وەزارەتی پەروەردە بابەتی شوێنەوار وکەلەپوور لە پڕۆگرامی خوێندنی (باخچەی ساوایان،بنەڕەتی، ئامادەیی) دادەنێت بە هەماهەنگی لەگەڵ بەڕێوەبەرایەتی گشتی شوێنەوارو کەلەپوور بۆ دیاریکردنی بابەتەکان.

ب- سەردانی مۆزەخانەکان وشوێنە کەلەپووری وشوێنەواریەکان بە شێوەی مەیدانی بەشێک بێت لە پڕۆگرامی خوێندن.

ج- وەزارەتی پەروەردە ڕێگا بدات بەڕێوەبەرایەتیەکانی شوێنەوار ساڵانە سمیناری تایبەت بە شوێنەوار وکەلەپوور لە قوتابخانە وخوێندگاکان پێشکەش بکەن.

د- لە قوتابخانەکان هوڵێک بۆ مۆزەخانەی تایبەت بە کەلەپووری شوێنەوار دیاربکرێت بە پێ ی توانا بە هەماهەنگی لەگەڵ بەڕێوەبەڕایەتی شوێنەواری شارەکە.

ە- کاربکرێت بۆ ئەوەی وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی بە هەماهەنگی لەگەڵ بەڕێوەبەرایەتی گشتی ئاسانکاری بکات بەمەبەستی تەرخانکردنی کورسی خوێندن وسکولەر شیپ بۆ فەرمانبەرانی بەڕێوەبەرایەتی گشتی لە بوارە پەیواندارەکان بەکار وئەرکەکانی.

حەوتەم : وەزارەتی دارایی و ئابووری :

أ- وەزارەتی دارایی و ئابووری بە هاوبەشی لەگەڵ بەڕێوەبەرایەتی گشتی ڕێنمایی دارایی تایبەت دەردەکات بۆ چۆنیەتی خەرج و داهاتی شوێنەوارو کەلەپوور بە ئاگاداری وەزارەت.

ب- وەزارەتی دارایی و ئابووری ئەو بودجەیەی کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیران بۆ کاری نۆژەنکردنەوە وپاراستن وپاداشت تەرخانکراوە ڕاستەوخۆ بەشێوەی نەختینە دەخاتە سەر ئەژمێری بانکی بەڕێوەبەرایەتی گشتی .

ج- وەزارەتی دارایی (٥٠%) ی داهاتی شوێنەوار دەگەڕێنێتەوە بۆ سەر ئەژمێری بانکی بەڕێوەبەرایەتی گشتی سەرچاوەی داهاتەکە هەر چیەک بێت.

هەشتەم : وەزارەتی پێشمەرگە

أ- دەبێت وەزارەتی پێشمەرگە پێش ئەوەی ڕەبایە وبارەگا لەهەر شوێنێك لێبدات وەزارەت وبەڕێوەبەرایەتی گشتی ئاگاداربکاتەوە، تاکو بەڕێوەبەرایەتی گشتی لە بوونی پێگەی شوێنەواری یان کلتووری ئاگاداریان بکاتەوە.

ب- نابێت هێزەکانی پێشمەرگە ڕەبایە لەسەر گردی شوێنەواری لێبدەن.

ج- لەکاتی لێدان وچاڵ ودروستکردنی پەناگەی بەخۆڵ پێویستە ئاگاداری دەرکەوتنی شوێنەوار بن وچاودێرێکی شوێنەواری یاوەریان بکات.

د- هێزەکانی پێشمەرگە دەبێت ئەو ناوچە شوێنەواری وکەلەپووریانە بپارێزن، کە لە سنووری مانەوەیان نزیکە و بارەگاکانیان تیادا جێگیرکراوە.

ە- وەزارەتی پێشمەرگە بابەتی شوێنەوارو کەلەپوور بخاتە بەرنامەی کاری سیاسی وەزارەتەکەی لەکاتی ڕاهێنان و خولەکان **وەك** بەشێك بێت لە بەرنامەی ڕۆشنبیری و سیاسی هێزی پێشمەرگە.

و- وەزارەتی پێشمەرگە لە هەر لیوایەك یان بەگوێرەی تەشکیلەی خۆی گروپی تایبەت لە هێزی پێشمەرگە دیاری بکات و ڕاهێنانیان پێبکرێت بۆ پاراستنی شوێنەوار وکەلەپوور بەهەماهەنگی لەگەڵ وەزارەت وبەڕێوەبەرایەتی گشتی .

نۆیەم : وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان:

أ- نابێت وەزارەتی ڕۆشنبیری ولاوان ڕەزامەندی و ژمارەی سپاردن بە هیچ بڵاوکراوەو چاپەمەنیەک بدات، کە پەیوەندی بە شوێنەوارو کەلەپوورەوە هەبێت، بەبێ ڕەزامەندی پێشوەختەی وەزارەت وبەڕێوەبەرایەتی گشتی .

ب- وەزارەتی رۆشـــنبیری ولاوان بە هـاوبەشـــی لەگەڵ بەڕێوەبەرایەتی گشـــتی دوای وەرگرتنی ڕەزامەندی وەزیر ڕووپێویکی سـەرتاسـەری بۆ کەلتووری نابەرجسـتە (معنوي) ئەنجام دەدەن و تۆماری دەکەن.

دەیەم : دەستەی وەبەرهێنان :

لەکاتی تەرخانکردنی زەوی لەلایەن دەستەی وەبەرهێنان بۆ هەر وەبەرهێنەرێک دەبێت ڕەزامەندی پێشوەختەی بەڕێوەبەرایەتی گشتی وەربگیرێت.

یازدەیەم : وەزارەتی شەهیدان و ئەنفالکراوەکان :

لە هەڵدانەوەی گۆڕە بە کۆمەڵەکان لەلایەن وەزارەتی شـــەهیدان و ئەنفالکراوان، دەبێت نوێنەری بەڕێوەبەرایەتی شوێنەوار و کەلەپووری پەیوەندار ئەندام بێت لە تیمەکەدا.

دوازدەم : دەستەی ژینگە : پاراستن و چاککردنی ژینگە:

بەڕێوەبەرایەتی گشـتی لەگەڵ دەسـتەی پاراسـتن و چاککردنی ژینگە دوای وەرگرتنی ڕەزامەندی وەزیر ڕووپێویەکی سـەرتاسـەری ئەنجام دەدەن بۆ دەسـتنیشـان کردنی ناوچە پارێزراوەکان وکەلەپورییەکان (المواقع المحمية و التراثية).

سێزدەم : دەزگای گشتی کاروباری مین:

لەکـاتی ڕووپێوکردن و هەڵگرتنەوەی مین لە نـاوچە شـــوێنەواری و کەلەپەەریەکـانی مین ڕێژکراوەکان دەبێت نوێنەری شوێنەوار ئەندام بێت لە تیمەکەدا.

چواردەم : فەرمانگەی ڕێکخراوە نا حکومیەکان:

فەرمـانگەی ڕێکخراوە نـاحکومیەکـان نـابێـت مۆڵەتی ڕێکخراوەیی بـدەن بە هیچ ڕێکخراوێکی نـاحـکومـی تـایـبەت بە شـــوێنەوارو کەلەپـوور بەبێ ڕەزامەنـدی پـێشـــوەختەی وەزارەت وبەڕێوەبەرایەتی گشتی لەسەر بەرنامەی کاری ڕێکخراوەیی.

ماددەی (١١) :

ئەم ڕێنماییە لە ڕۆژی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) جێبەجێ دەکرێت .

ساسان عەونی

وەزیری شارەوانی و گەشتوگوزار